

Cvetković-Maček redefinirao političku situaciju u Jugoslaviji, najavljuje autorov zaključak. U njemu autor posljednje dane Prve Jugoslavije prikazuje u kontekstu događanja na međunarodnoj političkoj sceni koja je već zahvaćena Drugim svjetskim ratom, pri čemu nepovoljne međunarodne okolnosti ističe kao isključivog krivca za njezinu propast. U svom zaključnom razmatranju srpsko-hrvatskih odnosa u međuratnoj Jugoslaviji Đokić ističe kako su njihovi politički prijepori bili svojstveni tadašnjem duhu vremena, odnosno procesu političkog organiziranja država istočne i srednje Europe u razdoblju između dva rata. Unutar tog kriznog razdoblja novije europske povijesti ni Prva Jugoslavija nije bila nikakva iznimka kad je riječ o stalnim političkim krizama uzrokovanim etničkim i političkim sukobima. No, kao što pokazuje ova knjiga, ona je imala i kontinuitet pokušaja kompromisnih rješenja tih istih sukoba.

Pitanje srpsko-hrvatskih odnosa u Prvoj Jugoslaviji važan je segment mnogih povijesnih studija o ovom razdoblju. No nijedna ne stavlja te odnose u samo središte interesa na način na koji to čini ova. Dejan Đokić prepoznao je važnost srpsko-hrvatskih odnosa za razumijevanje međuratne Jugoslavije, detaljno ih proučio i prikazao u knjizi *Nedostižni kompromis: srpsko-hrvatsko pitanje u međuratnoj Jugoslaviji*.

Jakov Žižić

Prikaz

Dragutin Babić
**Etnonacionalizam i rat
 u Hrvatskoj: Teorijski aspekti
 i istraživanje međunacionalnih
 odnosa u lokalnim zajednicama**

Plejada, Zagreb, 2010, 325 str.

Knjiga *Etnonacionalizam i rat u Hrvatskoj* druga je Babićeva samostalna autorska knjiga i u određenom je smislu logični nastavak njegova znanstvenoistraživačkog interesa, višegodišnjih empirijskih istraživanja i teorijskih uvida o temama iz područja sociologije etničkih odnosa i sociologije migracija, a napose o problematici (međuetničkog) suživota, pokidanosti društvenih veza u višetničkim lokalnim zajednicama i svim posljedicama što su ih zbivanja 1990-ih ostavila na lokalne mikrozajednice u područjima izravno i neizravno pogođenim ratom, prije svega nedobrovoljnim migracijama i adaptaciji raseljenih ljudi na nove uvjete života i suživota.

Dok je u prvoj samostalnoj knjizi, *Suživot Hrvata i Srba u Slavoniji* (2008), u fokusu bilo proučavanje stupnja očuvanosti ili urušenosti "mreže primarnih socijalnih odnosa" (susjedstvo, prijateljstvo, bračno partnerstvo, kumstvo) u svakodnevnom iskustvu interakcije i komunikacije dviju najzastupljenijih etničkih skupina u Hrvatskoj – Hrvata i Srba, kao potencijala za obnovu suživota u etnički heterogenim zajednicama Slavonije, u drugoj je knjizi prvotni

Babićev istraživački impetus sagledavanje strukturalnih, a još više međuljudskih i međuetničkih socio-interakcijskih promjena prije i nakon disolucije bivše SFRJ. Te su se promjene odvijale u političko-društvenim okvirima krize i rastakanja jednog modela državnog uređenja i društveno-kolektivističke paradigme (socijalizam) u drugi (demokracija), i kao takve zahtijevale su novi socijalno-interakcijski obrazac, gdje se etnonacionalizam nametnuo kao mobilizacijski i homogenizacijski resurs umjesto dotadašnje politike "bratstva i jedinstva". Autor se opravdano pita: je li se povijest mogla dogoditi i drugačije, a ne ovako nasilno i destruktivno? Zašto je bujanje etnonacionalizma i etničkog/nacionalnog ekskluzivizma prevagnulo nad idejom "suživota" kao prisutne i življene društvene vrijednosti i mirnog razrješenja sukoba?

Manipulacija nacionalnim pitanjem, gdje se različita socijalna, ekonomska, kulturna i politička pitanja pretvaraju u problem oko "nacionalnog", ukazuje na ono što je Vrcan nazvao "etniifikacija političkog i politizacija etničkog", i na tom tragu Babić promišlja o sukobima na prostoru bivše Jugoslavije, kroz optikum analize nacionalističkih, a ne klasnih ili kulturnih ideologija. Autor na sukobe gleda prvenstveno kao na izraz sraza političko-državnih ideologija, konkretno bujajućeg srpskog i hrvatskog etnonacionalizma koji su imali oprečno različite ciljeve: srpskog, "aktivnog i agresivnog", utemeljenog na ekspanzionističkoj i hegemonističkoj ideji "Svi Srbi u jednoj državi", i hrvatskog, "reaktivnog i obrambenog", koji je za primarni cilj imao obranu od srpske agresije, ali je imao i svoje naličje u upitnim posljedicama pojedinih vojnih akcija ili u politi-

ci prema Bosni i Hercegovini. Tako sukobi nisu rezultat nekih tobože esencijalnih (inherentnih ili hereditarnih) motiva samih pripadnika hrvatskog i srpskog naroda, koje su pred rat odlikovali zadovoljavajući i relativno tolerantni međunacionalni odnosi, prema rezultatima istraživanja *Položaj naroda i međunacionalni odnosi* iz 1989. koje je proveo IDIZ.

U svojim promišljanjima autor ne bježi od kontroverznih i bremenitih tema o ratnim zločinima, pretenzijama na tuđe teritorije, predrasudama i stigmama koje su karakterizirale ratno doba, ne amnestirajući ni jednu stranu od odgovornosti za ratne operacije u kojima su počinjeni zločini, a koji su možda ponajviše destruirali potencijal za normalizaciju odnosa i uspostavu suživota u poslijeratnom razdoblju. Ta su zbivanja traumatični krvavi prekidi onoga što autor naziva "višestoljetni internalizirani obrazac međunacionalne koegzistencije Hrvata i Srba" (str. 199), no bez sumnje autor izražava vjeru da se obnova pokidanih veza odvija – sporo, ali primjetno. Tako Babić i u eurointegracijskim procesima i poticajima međunarodne zajednice prepoznaje čimbenike pomoći (re)konstrukciji multinacionalnih lokalnih zajednica i primarnih socijalnih veza u njima, iako sad na nekim novim temeljima, opterećenim sjećanjima na rat, ali čija transformacija i normalizacija jesu nužne.

Knjiga je strukturirana u pet cjelina: Uvod u raspad jedne države, Kolaps socijalizma i nacionalno pitanje, Teorijski i iskustveni aspekti suživota, Empirijsko istraživanje (anketa): suživot Hrvata i Srba u poslijeratnom razdoblju, Suživot Hrvata i Srba nakon ratnih sukoba – izgledi i perspektive, te kao dodatak: Etnografski

zapisi – komentari ispitanika prilikom anketiranja. U prva tri poglavlja, u kojima postavlja konceptualni okvir svog istraživanja, uz relevantne sociološke, politološke i historiografske teorijske okvire o naciji/etnijski, nacionalizmu, politikama pripadanja, državljanstvu, nacionalnom karakteru, identitetu/identitetima, konfliktu i kolektivnoj memoriji, autor kao referencijalne točke i egzemplare za svoju analizu koristi i neka opća mjesta koja spadaju u domenu pop-kulturnih referenci (zbivanja s nogometnih stadiona, estrade, javnog i kulturnog života), a koja su obilježila jedno razdoblje iz “zajedničke prošlosti”, kao naznake latentnih ili manifestnih funkcija etnonacionalizma.

U empirijskom istraživanju suživota Srba i Hrvata u poslijeratnom periodu Babić anketnim istraživanjem provedenim na području istočne i zapadne Slavonije, Dalmacije i Banije, koje je obuhvatilo uzorak Hrvata starosjedilaca, Srba starosjedilaca i Hrvata useljenika, dokazuje kako su Srbi i Hrvati u prijeratnom periodu imali dobre mreže primarnih socijalnih odnosa, te su se ne samo tolerirali već često bili dobri susjedi i prijatelji, kumovi, pa i rodbina. Spoznaja iz istraživanja da su neki socijalni oblici predratnog iskustva suživota nadživjeli ratne strahote (u pojedinim sredinama ovisno o stupnju materijalnih, ali još više ljudskih stradanja) tako ipak može djelovati kao socijalni kapital i katalizator za (re)konstrukciju multietničkih socijalnih veza u poraću.

Upravo se u jednom aspektu naročito očituje važnost Babićeve knjige: osim znanstvenoistraživačkog obola promišljanju etnonacionalizma ne kao esencijalističkog, primordijalnog, nego kao socijalno-kon-

struktivističkog fenomena, knjiga ima i svoju, ne nužno ciljanu, utilitarističku komponentu. Kako su osobna i kolektivna sjećanja na neposredna ratna stradanja dovela do promjene u kolektivnoj predodžbi “Drugog”, to bez sumnje utječe na odnos prema “susjedima/komšijama” druge nacionalnosti, što opterećuje i još će dugo inhibirajuće djelovati na hrvatsko-srpske odnose. No upravo su stoga potrebna ovakva znanstvena istraživanja, na tragu već postojećih neizostavnih priloga Katunarića, Kalanja, Vrcana, Mesića, Dugandžije, Sekulića, Šibera, Banca, Županova, ali i nekolicine srpskih znanstvenika na koje se Babić poziva i o čijim teorijama promišlja (Čirković, Filipović, Ilić, Kecmanović, Perović, Janjić), koji problematiziraju fenomene nacionalizma, ratnih društvenih konflikta, njihovih uzroka i posljedica, ali i postratnih procesa izgradnje mira i suživota, što posredno može doprinijeti svrsi rada na suzbijanju negativnih društvenih tendencija diskriminacije, mržnje i netolerancije.

Kako sam autor primjećuje: “Kultura pamćenja i prevladavanje prošlosti, važni su procesi neophodni za socijalnu konstrukciju modernog nacionalnog identiteta, a sociološke interpretacije i spoznaje na tom tragu važan su prilog tim procesima” (str. 100). Tako je knjiga vrijedan doprinos različitim nacionalističkih ideologija i praksi, razumijevanju prirode nedavnog sukoba, međuetničkih odnosa u kontekstu rata i poraća, ali i potencijala internalizacije vriednosti oprosta, te obnovi suživota i međuetničke suradnje na postratnim područjima. Stoga se nadamo da će autor u svom daljnjem radu u ovom području dio svoje pažnje usmjeriti i na istraživanje o nekim

paralelnim i alternativnim procesima suprotstavljanja dominantnim državnim hegemonizirajućim obrascima, te analizirati teme o kojima piše donoseći primjere dobrih praksi izgradnje mira i razvoja lokalne

zajednice u međuetničkim zajednicama Hrvatske, kao dijela socijalnog kapitala koji može integrativno djelovati u idućem razdoblju regionalnog povezivanja i suradnje.

Drago Župarić-Iljić